

Forskningsöversikt 4kd112

Magnus Nystedt

2023-11-12

*Konst är lif, och konsten kan lika litet som lifvet rymmas inom gränserna af ett system.*¹

1 Inledning

Jag vill testa en tanke.

Man skulle kunna säga att jag har en hypotes jag vill testa, men jag väljer att kalla det att utforska snarare än testa, för jag tror inte min fråga passar sig för en hypotetisk-deduktiv ansats. Snarare tror jag på det Bo Eneroth kallar den begreppsligt-induktiva kunskapsmodellen, som har många likheter med hermeneutiken, även om Eneroth själv inte anger det.²

Vad gäller metod, syfte och frågeställningar är jag långt ifrån i hamn än. Men jag börjar känna att jag litteraturmässigt har täckt in det mest relevanta, och att fokus nu ska vara att precisera mig.

Men nu springer jag lite i förväg.

2 Tidigare forskning - avhandlingar och uppsatser

2.1 Avhandlingar

Bland svenska avhandlingar står Anna Lena Lindberg med *Konstpedagogikens dilemma* i en viss särställning.³ Hon introducerar begreppen uppfostrarhållning och karismatisk hållning, samt den gemensamma bilden. I uppfostrarhållningen ska konstpedagogiken sätta fokus på konsten och förmedla information och kunskap om konstverken till deltagarna (uppfostra deltagarna). Det är att likna vid klassisk katederundervisning, där läraren är auktoriteten.

¹Cecilia Waern, *Konsten att se och njuta: Försök till en praktisk konsteori* (Stockholm: Norstedts, 1904), s.18.

²Bo Eneroth, *Hur mäter man "vackert"? Grundbok i kvalitativ metod* (Stockholm: Natur och kultur, 1984).

³Anna Lena Lindberg, *Konstpedagogikens dilemma: Historiska rötter och moderna strategier* (Lund: Studentlitteratur, 1991).

Fokuserar man i stället på besökarna och sätter känslorna och upplevelsen är i centrum snarare än konstverket har man den karismatiska hållningen. Ett annat sätt att skilja de två är att se konsten som mål eller medel. I uppfostrarhållningen är konstverken målet, i den karismatiska hållningen är konstverken medel. Lindberg för samman de två hållningarna i det hon kallar den gemensamma bilden, som hon beskriver som “en kombination av specialistkompetens och mottagarnas vetande, fantasi och inlevelseförmåga”.⁴

I Birgitta Gustafssons avhandling *Att sätta sig själv på spel* är en viktig utgångspunkt att det lärande som sker mellan människor sker inte bara hos en var av dem, utan i ett utbyte mellan dem, i ett dialogiskt sammanhang.⁵ Att sätta sig själv på spel innebär att ge sig in i det sammanhanget, det spel som pågår mellan de två parterna, vilket kan skapa mening. Gustafsson påpekar att konst kan vara det språk som kan övergränsa det dialogiska sammanhanget. I avhandlingen studerar hon två pedagogiska arenor, två barnföreställningar och en högskolepedagogisk kurs. Spelet Gustafsson beskriver är det gränsöverskridande paradigmet, något som för tankarna till Gadamers förståelsehorisonter, som att ny kunskap kan vara dramatisk eller odramatisk. Dramatisk om den hotar individens självbild och etablerade kunskap, odramatisk om den inte gör det. Gustafsson skissar upp tre strategier individen kan ha i sådana gränsöverskridande sammanhang. Man kan “gå in i” och aktivt delta i spelet, man kan “stanna kvar” i sin föreställningsvärld, eller man kan “fly undan”.⁶

Eva Cronquist vill med sin licentiatuppsats, *Spelet kan börja*, belysa relationer mellan dagens konstbegrepp och lärande.⁷ Frågorna som Cronquist vill svara på är hur syns den transformativa lärprocessen i deltagarnas verk när de är inne i processen, och hur ser syns den efter att de inte är i processen längre. Resultatet visar att Cronquist ser lärprocessen som ett spel där, likt Gadamers spel, deltagarna dels vänder sig till de nya tankar och idéer som processen erbjuder, dels vänder sig bort från dem. Deltagarna “sätts på spel”, som Cronquist beskriver det.⁸ För bildpedagogen gäller att inte styra deltagarna i någon viss riktning, inte binda sig vid vilka bilder eller tekniker som ska undersökas, utan hålla ett öppet och flexibelt sinne, med tydliga inslag av reflexivitet. I sin doktorsavhandling *Samtidskonstbaserat gestaltungsarbete i utbildningen av bildlärare* gör Cronquist tre nedslag i två bildlärarutbildningar.⁹ Av de tre nedslagen är hennes licentiatuppsats del ett, de andra två genomfördes på skilda lärosäten och kurser. Resultatet pekar på ett antal skillnader (problem) mellan deltagarnas upplevelser och utställningarnas utformning och förväntningar. Ett exempel som Cronquist pekar på är en skillnad mellan deltagarnas förförståelse om pedagogi på museer och fältets faktiska pedagogi.

⁴Ibid., s.341.

⁵Birgitta Gustafsson, “Att sätta sig själv på spel: Om språk och motspråk i pedagogisk praktik”, Doktorsavhandling (Växjö: Växjö universitet, 2008).

⁶Ibid., s.183-184.

⁷Eva Cronquist, “Spelet kan börja: Om vad en bildlärarutbildning på samtidskonstens grund kan erbjuda av transformativt lärande”, Licentiatuppsats (Växjö: Linnéuniversitetet, 2015).

⁸Ibid., s.110.

⁹Eva Cronquist, “Samtidskonstbaserat gestaltungsarbete i utbildningen av bildlärare: Om vikten av transformativ beredskap i förändringsprocesser”, Doktorsavhandling (Växjö: Linnéuniversitetet, 2020).

Eva Insulander studerar i sin avhandling *Tinget, rummet, besökaren* hur skolelever använder och uppfattar två utställningar de besöker: Afrikafararna på Svenska Emigrantinstitutet i Växjö och Kongospår som visades på fem museer.¹⁰ Syftet är att undersöka hur besökare till dessa utställningar kan engageras och skapa mening utifrån sina upplevelser. Hon gör detta genom att titta på hur museerna kan använda olika resurser i utformningen av utställningarna och hur det kan forma och stödja besökarna lärande. Insulander diskuterar den "institutionella inramningen" som kan påverka vilka utställningar som tas fram och hur de designas.¹¹ Med andra ord, det är lätt att fastna i gamla spår. Utmaningen för museer består i att bryta sig fria från etablerade tankemodeller (det institutionella tänkandet), och sätta besökare och det kunskapskapande som uppstår i deras möte med konsten i fokus.

Cecilia Axelsson har i sin avhandling *En meningsfull historia?* undersökt hur en utställning kan fungera som en historieförmedlande process, i det hon benämner som en "didaktisk riktning" som "handlar om hur historia förmedlas och uppfattas".¹² Hon tittar på hur skolelever använder och uppfattar två utställningar de besöker: Afrikafararna på Svenska Emigrantinstitutet i Växjö och Kongospår som visades på fem museer, varav Axelsson besökte tre. I fallet Afrikafararna fann Axelsson att den förmedlingsprocessen kan beskrivas som "rak", "färdig" och "oproblematiserad".¹³ Bilden som förmedlades av historieförloppet var överlag positiv och undvek eventuella konflikter det skeende som förmedlades. Situationen för Kongospår var annorlunda. Den utställningen var mer öppen för besökarna att tolka själva och skapa en egen mening om. Sammantaget visar Axelsson på hur många faktorer påverkar ett museums och en utställnings utformning och därmed också besökarnas upplevelser. Besökarnas tolkningar och förståelse av utställda föremål påverkas av interaktionen mellan besökare och museimiljö, där rumsliga och föremålsbaserade element spelar en betydande roll i skapandet av mening. Besökarnas egna perspektiv och erfarenheter är avgörande för hur de tolkar och skapar mening kring museernas samlingar.

I sin licentiatuppsats *Museipedagogik i Sverige* skapar Berit Ljung utifrån text- och litteraturstudier en modell av "museipedagogikens kraftfält" som ligger i det överlappande området mellan museiverksamhet och pedagogisk verksamhet.¹⁴ Uppsatsen är också en grundlig genomgång av komstpedagogikens utveckling i Sverige. Berit Ljung går i sin doktorsavhandling *Museipedagogik och erfارande* vidare och utvecklar sitt arbete.¹⁵ En av hennes utgångspunkter är att museipedagogik framför allt uppstår i möten mellan museer och deras utställningar och besökare. Resultatet är "kartor över museipedagogikens landskap".¹⁶

¹⁰Eva Insulander, "Tinget, rummet, besökaren: Om meningsskapande på museum", Doktorsavhandling (Stockholm: Stockholms universitet, 2010).

¹¹Ibid., s.268.

¹²Cecilia Axelsson, "En meningsfull historia? Didaktiska perspektiv på historieförmedlande museiutställningar om migration och kulturmöten", Doktorsavhandling (Växjö: Växjö universitet, 2009), s.29.

¹³Ibid., s.275.

¹⁴Berit Ljung, "Museipedagogik i Sverige. Pedagogiska perspektiv", Licentiatuppsats (Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm, 2004), s.13.

¹⁵Berit Ljung, "Museipedagogik och erfارande", Doktorsavhandling (Stockholm: Stockholms universitet, 2009).

¹⁶Ibid., s.171.

Hon konstaterar att forskning om museipedagogik har under senare år expanderat, och hennes försök till kartläggning syftar bl.a. till att se var gränserna går, hur museipedagogiken kan skiljas från annan pedagogik.

Vaike Fors tillämpar i sin avhandling, *The missing link in learning in science centres*, ett sociokulturellt perspektiv på en studie av deltagande, där mening skapas i relation till aktiviteter på Teknikens Hus i Luleå.¹⁷ Fors videofilmade fem tonåringar under deras besök och filmade också tonåringarna efteråt när de fick diskutera sina upplevelser i en gruppintervju. Det som Fors kallar "the missing link" är "the space of negotiability that provides possibilities to the visitor to contribute to and develop the meaning of these activities".¹⁸ Resultatet pekar på att tonåringarna, som själva får ge uttryck för sina upplevelser, inte känner sig engagerade av utställningarna de upplevt. Följden är att de lär sig att inte vara aktiva deltagare. Den värld utställningarna representerar kan de inte påverka för den är "ready made".

Jag vill också nämna en avhandling som sticker ut jämfört med de andra för att den handlar om datorspel och det är Arne Kjell Vikhagens *When art is put into play*.¹⁹ Vikhagen studerar inte datorspel i konventionell mening, de man spelar framför datorn eller tvn, utan snarare datoriserade spel med interaktion till olika evenemang som t.ex. utställningar. Han ställer frågan om konst skapad på traditionella sätt också kan finnas i ett spelstadie, och utforskar det med Gadammers tankar konsten som spel.

Bland **utländska avhandlingar** väljer jag att lyfta sex stycken som har speciell betydelse för min studie.

Med sin avhandling *Museums as sites of "being in conversation"* söker Randy Roberts en djupare förståelse av upplevelsen av ett museibesök, speciellt vad det kan avslöja om kopplingarna mellan mänsklig upplevelse och museer.²⁰ Det är en hermeneutisk-fenomenologisk studie som utgår från en uppfattning att utvecklingen av museer inte kan hålla takt med förändringar i samhället i stort om vi inte har en samstämmig förståelse för syftet med museer. Roberts följde 12 deltagare under museibesök som han följde upp med intervjuer. Resultatet pekar ut sex teman: att se sig själv i lärandeprocessen, uppleva andras upplevelser, att vara på förståelsehorisonten, medveten närvaro, förkroppsliga närvaro, och berörars och att beröra. Det, i sin tur, innebär en rad implikationer för design och utförande av konstpedagogi.

Hye Youn Chung startar sin avhandling *Engagement with works of art through dialogue* utifrån ett påstående: för att kunna erbjuda engagerat lärande måste konstmuseer förstå

¹⁷Vaike Fors, "The missing link in learning in science centres", Doktorsavhandling (Luleå: Luleå universitet, 2006).

¹⁸Ibid., s.153.

¹⁹Arne Kjell Vikhagen, "When art is put into play: A practice-based research project on game art", Doktorsavhandling (Göteborg: Göteborgs universitet, 2017).

²⁰Randy C. Roberts, "Museums as sites of being in conversation": A hermeneutic phenomenological study", Doktorsavhandling (Antiochia University, 2013).

betydelsen av dialog om konstverk.²¹ Han gör det med hänvisning till Gadamer och Olga Hubbard och menar att dialog som en metod för att lära och lära ut på museer har inte undersökts på djupet. I avhandlingen tittar han på hur dialogbaserade program på tre konstmuseer i USA och konstpedagogers och deltagares erfarenhet från lärande och undervisning ser ut. Ett resultat är hur deltagare i konstpedagogiska aktiviteter genom dialog in sina respektive grupper utvecklade multipla perspektiv på konstverken. Dialogerna mellan deltagarna gjorde att de skapade nya uppfattningar, ifrågasatte sina egna tankar, utvecklade dem, vilket lade grunden till en ständigt pågående upptäckt av konstverket.

Pamela Clelland Gray ställer i sin avhandling *Philosophical reflections on the pedagogy of the art museum* frågan hur kan konstpedagogik (eller museipedagogik) omdefinieras så att mer meningsfulla relationer mellan konstverk och besökare uppstår.²² En av hennes utgångspunkter är att konstpedagogik har utvecklats tillsammans med konsthistoria, men de passar dåligt ihop. Kunskap om konst kräver något annorlunda eller mer än konsthistoria.²³ Clelland Gray drar inspiration från bland andra Gadamer, och en av slutsatserna är att museer måste beakta den dialog som sker mellan besökare och konstverk som en viktig del av att förstå hur lärandet och upplevelsen sker. Clelland Gray pekar också på att museers pedagogik inte bör se sitt främsta syfte som förmedling av konsthistoriskt innehåll i specifika konstverk. Kunskap och upplevelser av konstverk ska ses som en process. Struktur och information om konstverken är bra, men i huvudsak för att etablera en kontext för en öppen diskurs.

Jennifer Eiserman tar ett lite annorlunda grepp i sin avhandling *Comfort, conversation and community*.²⁴ Hon deltog under fem i utställningen (kanske mer lämpligt att kalla det konstprojekt) Reading Rilke: works by artists inspired by "Letters to a young poet". Fjorton konstnärer och besökare försökte tillsammans utforska konstnären och konstverket. Genom hermeneutisk tolkning, som främst bygger på Gadamer, av det material som producerades under projektet identifierade Eiserman som hon menar är centrala för pedagogik i museer: komfort (bekvämlighet), conversation (konversation), och community (gemenskap).²⁵ Bekvämlighet är grunden, det som gör oss starka, det som ger oss självförtroende så vi kan delta i den konstpedagogiska diskussionen. Den estetiska upplevelsen kan inte heller äga rum om det inte finns bekvämlighet. Konversationen hjälper oss förstå de regler och den kultur som finns i konst- och museivärlden, den hjälper oss också att skapa oss en förståelse av konsten genom dialog med konstverk och andra deltagare. Den tredje delen, gemenskap, är

²¹Hye Youn Chung, "Engagement with works of art through dialogue: Providing aesthetic experiences in discussion-based museum education programs and implications for museums in Korea", Doktorsavhandling (New York: Columbia University, 2011).

²²Pamela Clelland Gray, "Philosophical reflections on the pedagogy of the art museum: Toward an experiential practice", Doktorsavhandling (Melbourne: University of Melbourne, 2017).

²³Pamela Clelland Gray pekar bl.a. på Rika Burnham och Elliot Kai-Lee som i sin bok *Teaching in the art museum*, nämnd ovan, visar på behovet av upplevelsen av konst måste sättas i ett bredare filosofiskt sammanhang.

²⁴Jennifer Roma Flint Eiserman, "Comfort, conversation and community: The role of the museum in art education", Doktorsavhandling (Calgary: University of Calgary, 2000).

²⁵Eiserman använder Gadamers beskrivning av mötet med ett konstverk som ett spel.

enligt Eiserman en viktig del av upplevelsen av konst. Dels för att en utställning upplever man vanligtvis tillsammans med andra, dels för att den estetiska upplevelsen bara kan ske i en gemenskap, inte utan den.

Lynda Joan Kelly undersöker i sin avhandling *The interrelationships between adult museum visitors' learning identities and their museum experiences* förhållanden mellan hur vuxna museibesökare ser på lärande och deras erfarenhet av lärande i ett museum.²⁶ Resultatet sammanfattar Kelly i det hon kallar 6P-modellen för museilärande, där 6P står för person, purpose (syfte), process, people (människor), place (plats) och product (produkt eller resultat). Hon visar i slutdiskussionen på en rad konsekvenser för utbildning i museer som bör beaktas när pedagogiska insatser planeras och genomförs. Bland de mer framträdande resultaten hittar vi hur viktigt sociala aspekter av lärande är, att vi lär oss främst med, av och om andra.

Lee Brodie definierar i sin avhandling *The hermeneutic approach to museum education program development* ett hermeneutiskt tillvägagångssätt som en strategi för utveckling och implementering av museers utbildningsprogram.²⁷ Han börjar med att definiera en modell eller mall för ett hermeneutiskt tillvägagångssätt för att museers utbildningsprogram. Viktiga aspekter av modellen kommer från hermeneutiska principer som den hermeneutiska cirkeln, förförståelse osv. Modellen används sedan för att ta fram ett utbildningsprogram för Museum association of Saskatchewan, som sedan genomfördes som en workshop. Efter att ha varit deltagande observatör på ett pedagogiskt pass på ett museum utvärderade Brodie sin modell. Brodie kallar den modell som han ser som dominerande på konstmuseer empiriskt-analytisk, en linjär modell som lägger tyngdpunkten på att för deltagarna skapa mening snarare än på faktainsamling, en modell som är vanlig i skolvärlden, menar han. En av Brodies slutsatser är att den hermeneutiska modellen han utvecklat passar bra för museer, för den kombinerar pedagogik och museologi.

2.2 Uppsatser

Jag vill också nämna några uppsatser som på olika sätt är relevanta för mig.

I uppsatsen *Dialogbaserad konstpedagogik* har Lars Nordblom intervjuat två konstpedagoger om deras arbetet på konsthall.²⁸ Han undersöker vad det finns för förutsättningar i konstpedagogiska situationer för dialogbaserat kunskapande, samt vad innebär ett dialogiskt förhållningssätt. Resultatet pekar på att respondenterna inte förlitar sig på dialog eller monolog, utan förhåller sig pragmatiskt till begreppen, och anpassar varje konstpedagogiskt möte. Nordblom anar dialoger mellan deltagare och pedagoger, mellan konstverkens uttryck

²⁶Lynda Joan Kelly, "The interrelationships between adult museum visitors' learning identities and their museum experiences", Doktorsavhandling (Sydney: University of technology, 2007).

²⁷Lee Brodie, "The hermeneutic approach to museum education program development", Doktorsavhandling (Saskatoon: University of Saskatchewan, 2001).

²⁸Lars Nordblom, "Dialogbaserad konstpedagogik: En studie om flerstämmighet och dialogpedagogik i det konstpedagogik rummet", Masteruppsats (Växjö: Linnéuniversitetet, 2021).

och elevens uttryck. Vad gäller dialogen mellan konstpedagog och deltagare är den nästan alltid asymmetrisk, alltså pedagogen är det överordnade parten, även om pedagogen har ambitionen att göra dialogen så symmetrisk som möjlig.

Bildpedagogik och konstpedagogik är Sanna Lilja-Swedborgs uppsats i vilken hon jämför två pedagogiska praktiker, en konstpedagog på en konstinstitution, och en bildlärare i en skola.²⁹ Lilja-Swedborg jämför hur de två rollerna arbetar pedagogiskt med konst. Båda pedagogerna använder sig av uttrycket coach, och Lilja-Swedborg ser inslag av Anna-Lena Lindbergs uppfostrarhållning (bildläraren) och karismatisk hållning (konstpedagogen). En aspekt av det, menar Lilja-Swedborg, är att i bildlärarens uppdrag ingår att bedöma elevernas prestationer, medan i konstpedagogens uppdrag ligger att ta ansvar för den kreativa processen och utforskning av konstverket.

I fokus för Fredrika Wickléus i uppsatsen *Se, höra, göra* står två observationer av museivisningar för grundskoleelever, samt en intervju med en museipedagog.³⁰ Hon vill veta hur museipedagoger väljer mellan olika metoder och syften med sin konstpedagogiska verksamhet, samt hur elever agerar när de möter de valda metoderna och syftena. Wickléus finner att de delar av den konstpedagogiska verksamheten som är utformade som undervisning i skolan gör att eleverna reagerar som i skolan. T.ex. om museet möbleras som en skolsal hamnar eleverna i mönster som liknar de i skolan, och museets potential utnyttjas inte fullt ut.

Gammal konst på nya sätt heter Cecilia Johanssons uppsats om Nationalmuseums konstpedagogiska verksamhet.³¹ Johansson beskriver en ny museologi som växt fram, där museets roll har förskjutits från att vara förvaringsplats för föremål till en plats för lärande, och hon vill undersöka hur detta har ändrat museets konstpedagogiska verksamhet. Resultatet pekar på att den museets basutställningar presenterar en "sanning" om konstverken på ett sätt som likriktar uppfattningen av konsten. Personalen däremot breddar perspektivet med övningar i kritiskt tänkande, samt träning i tolkning av bilder.

Erica Kolppanen riktar i uppsatsen *Föremålens och de praktiska sysslornas pedagogik* strålkastaren mot hur museianställda och deras organisationer skriver och pratar om museipedagogik.³² Kolppanen tittar alltså inte på konstpedagogiska praktiker, utan diskurser som förekommer inom museet. Vad gäller konstpedagogik visar resultatet på att diskurser som fokuserar på lärande, samt individernas nyfikenhet inför konsten dominerar, men också att museipedagogisk forskning är eftersatt.

²⁹Sanna Lilja-Swedborg, "Bildpedagogik och konstpedagogik: En jämförande studiedag två pedagogiska praktiker", Magisteruppsats (Växjö: Linnéuniversitetet, 2012).

³⁰Fredrika Wickléus, "Se, höra, göra: En kvalitativ studie om museipedagogik i undervisning", Magisteruppsats (Uppsala: Uppsala universitet, 2017).

³¹Cecilia Johansson, "Gammal konst på nytt sätt. En undersökning av Nationalmuseums pedagogiska verksamhet", Magisteruppsats (Stockholm: Konstfack, 2012).

³²Erica Kolppanen, "Föremålens och de praktiska sysslornas pedagogik. En diskursanalys av museipedagogik i Sverige", Magisteruppsats (Umeå: Umeå universitet, 2012).

Pedagogers och museipedagogers syn på museipedagogikens innebörd, hinder och utvecklingsområden av Rebecca Arwskog³³ söker en djupare förståelse av samarbete mellan museer och skola. Arwskog identifierar tre ramfaktorer som påverkar sådant samarbete: den ekonomiska ramfaktorn, tiden samt omgivningen. Resultatet pekar också på missförstånd i kommunikationen mellan de två grupperna, bland annat olika uppfattningar om tillgänglighet och gestaltning av konst på museer.

Hanna Östrand tar i sin uppsats *Konstpedagogikens subjektskapande potential* an vilken potential subjektivitet har i konstpedagogiska läroprocesser.³⁴ Hennes utgångspunkt är att konstupplevelse och därmed också konstförmedlande är subjektiva upplevelser, och måste pedagogiskt hanteras därefter.

3 Teori (hermeneutik)

Den huvudsakliga teorin som jag tänker använda är hermeneutiken, och speciellt den variant av hermeneutiken som Hans-Georg Gadamer presenterat. Jag avser inte att redogöra för den här men vill peka på några aspekter av hermeneutiken som jag uppfattar som relevanta att ta upp i uppsatsen:

- Delar och helhet.
- Förförståelse.
- Fördomar.
- Hermeneutiska cirkeln.³⁵
- Horisontsammansmältning.
- Dialog.

Mina huvudsakliga källor kommer vara Gadamers egna texter i svenska översättningar. Främst vänder jag mig till den kanske viktigaste av alla Gadamers texter: *Sanning och metod*.³⁶

Det finns en rad andra källor som jag kan vända mig till vad gäller hermeneutik, här väljer jag ut några. En hel del av dem kan också användas vad gäller metod, men jag väljer att nämna dem här:

³³Rebecca Arwskog, "Pedagogers och museipedagogen syn på museipedagogikens innebörd, hinder och utvecklingsområden", Magisteruppsats (Uppsala: Uppsala universitet, 2015).

³⁴Hanna Östrand, "Konstpedagogikens subjektskapande potential: Subjektivitet som ett konstpedagogiskt verktyg", Magisteruppsats (Växjö: Linnéuniversitetet, 2019).

³⁵Jag är benägen att kalla det spiral snarare än cirkel, för man kommer aldrig tillbaka till exakt samma punkt.

³⁶Hans-Georg Gadamer, *Sanning och metod i urval* (Göteborg: Daidalos, 1997).

- Bo Eneroth, *Att gå i dialog med sitt material*.³⁷
- Nils Gilje, *Hermenetik som metod*.³⁸
- Joakim Molander, *Vetenskapsteoretiska grunder*.³⁹
- Magdalene Thomassen, *Vetenskap, kunskap och praxis*.⁴⁰
- Per-Johan Ödman, *Tolkning, förståelse, vetande*.⁴¹
- Peter Elias Sotiriou, *The pedagogical implications of Hans-Georg Gadamer's hermeneutics*.⁴²
- Göran Bergström och Kristina Boréus, *Textens mening och makt*.⁴³
- Staffan Selander och Per-Johan Ödman, *Text och existens*.⁴⁴
- Søren Kjörup skriver i *Människovetenskaperna* brett om bl.a. hermeneutik, men jag tror att avsnittet om förförståelse, fördomar och horisonter är speciellt användbart.⁴⁵
- David Vessey skriver speciellt om horisontsammansättning i *Gadamer and the fusion of horizons*.⁴⁶
- Per-Johan Ödman, *Tolkning, förståelse, vetande*.⁴⁷
- Jon Nixon, *Hans Georg-Gadamer*.⁴⁸
- Katrin Dahlberg, Helena Dahlberg, och Maria Nyström, *Reflective lifeworld research*.⁴⁹

³⁷Bo Eneroth, "Att gå i dialog med sitt material: Akutforskningens undersökningsmetod", *IDE-forum (Högskolan i Karlskrona/Ronneby)*, 2 (1997), 1–24.

³⁸Nils Gilje, *Hermeneutik som metod: En historisk introduktion* (Göteborg: Daidalos, 2020).

³⁹Joakim Molander, *Vetenskapsteoretiska grunder: Historia och begrepp* (Lund: Studentlitteratur, 2003).

⁴⁰Magdalene Thomassen, *Vetenskap, kunskap och praxis: Introduktion i vetenskapsfilosofi* (Malmö: Gleerups Utbildning, 2006).

⁴¹Per-Johan Ödman, *Tolkning, förståelse, vetande: Hermeneutik i teori och praktik* (Tredje upplagan, Lund: Studentlitteratur, 2017).

⁴²Peter Elias Sotiriou, *The pedagogical implications of Hans-Georg Gadamer's hermeneutics: Alternatives for teaching students how to read and write* (New York: The Edwin Mellen Press, 2012).

⁴³Göran Bergström och Kristina Boréus (redaktörer), *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Lund: Studentlitteratur, 2012).

⁴⁴Staffan Selander och Per-Johan Ödman (redaktörer), *Text och existens: Hermeneutik möter samhällsvetenskap* (Göteborg: Daidalos, 2004).

⁴⁵Søren Kjörup, *Människovetenskaperna: Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori* (Andra upplagan, Lund: Studentlitteratur, 2009).

⁴⁶David Vessey, "Gadamer and the fusion of horizons", *International journal of philosophical studies*, 17/4 (2009), 531–42.

⁴⁷Ödman, a. a.

⁴⁸Jon Nixon, "Hans Georg-Gadamer: The hermeneutical imagination" (Cham: Springer, 2017).

⁴⁹Katrin Dahlberg, Helena Dahlberg och Maria Nyström, *Reflective lifeworld research* (Lund: Studentlitteratur, 2011).

4 Konstpedagogik

Här vill jag inleda med att säga att jag fördrar begreppet konstpedagogik framför museipedagogik.⁵⁰ Anledningen är kanske mest semantisk, men museipedagogik, per definition, involverar bara det som sker i ett museum, men den pedagogik jag avhandlar här kan ske på många olika platser och är inte nödvändigtvis knutet till ett museum. Även om min plan är att genomföra min forskning på ett museum är begreppet museipedagogik för snävt, menar jag.

Vad gäller svensk konstpedagogik och dess historia och utveckling har den förtjänstfullt presenterats i ett antal publikationer. I boken *8 kapitel om konsthistoriens historia i Sverige* redogörs för svensk konsthistoria och konstpedagogik.⁵¹ Tidskriftsserien *Skiascope* utgiven av Göteborgs konstmuseum innehåller några artiklar som är relevanta för denna fråga. Inte minst vill jag nämna den genomgång Philippa Nanfeldt gör av den svenska konstpedagogiska historien, med fokus på Göteborgskonstmuseum i *Vad, hur och för vem? Konstpedagogikens historia på Göteborgs konstmuseum*.⁵² Värld att nämna är också Kristoffer Arvidssons artikel *När konsten inte talar för sig själv: Konstmuseer och pedagogik*.⁵³ Anna Lena Lindbergs avhandling och Berit Ljungs licentiatuppsats är också bra genomgångar av svensk konstpedagogik och dess historia.

En modell för konstpedagogik som har blivit en klassiker läggs fram av George Hein i *Learning in the museum*.⁵⁴ Modellen av hur kunskap skapas, är en fyrfältare, har på ena axeln lärandeteori och på andra kunskapsteori. Lärandeteori, menar Hein, sträcker sig från att kunskap tillförs inkrementellt, bit för bit, till att den som lär sig konstruerar kunskap. Kunskapsteori sträcker sig från konstruktivism till upptäckande.

Lynn Dierking och John Falk presenterar i *Learning from museums* en modell de kallar den kontextuella lärandemodellen.⁵⁵ Modellen definierar åtta faktorer som påverkar lärande, grupperade i tre kontext eller dimensioner: personligt kontext, sociokulturell kontext, och fysiskt kontext. De visar hur modellen kan användas i ett konstpedagogiskt arbete i ett museum. I en nyare bok - *The museum experience revisited* - följer de upp sin modell och diskuterar bl.a. mer ingående hur dessa kontext påverkar varandra och vad det kan betyda i ett museum.⁵⁶

Både vad gäller museologi och konstpedagogik har Eileen Hooper-Greenhill producerat många artiklar och böcker, och är ofta citerad. Jag vill peka speciellt på hennes bok *The educational*

⁵⁰Jag avser att i uppsatsen definiera begreppet konstpedagogik samt andra relevanta begrepp.

⁵¹Peter Gillgren m. fl. (redaktörer), *8 kapitel om konsthistoriens historia i Sverige* (Stockholm: Raster, 2008).

⁵²Philippa Nanfeldt, "Vad, hur och för vem? Konstpedagogikens historia på Göteborgs konstmuseum", *Skiascope: Göteborgs konstmuseums skriftserie*, 4 (2011), utg. av Jeff Werner och Kristoffer Arvidsson, 174–282.

⁵³Kristoffer Arvidsson, "När konsten inte talar för sig själv: Konstmuseer och pedagogik", *Skiascope: Göteborgs konstmuseums skriftserie*, 4 (2011), utg. av Jeff Werner och Kristoffer Arvidsson, 24–117.

⁵⁴George E. Hein, *Learning in the museum* (New York: Routledge, 2002).

⁵⁵John H. Falk och Lynn D. Dierking, *Learning from museums: Visitor experiences and the making of meaning* (Walnut Creek, CA: Altamira Press, 2000).

⁵⁶John H. Falk och Lynn D. Dierking, *The museum experience revisited* (New York: Routledge, 2013).

role of the museum.⁵⁷ Hon och andra författare redogör för olika teorier och modeller för lärande i museer, hur man kan utveckla konstpedagogik, och hur man kan förhålla sig till besökare i konstpedagogi.

Anna Lena Lindbergs avhandling som nämndes tidigare förekommer ofta i konstpedagogiska texter. Jag jämförde hennes uppfostrarrhållning med att se konsten som målet, och den karismatiska hållningen med att se konsten som medel. Kristoffer Arvidsson är inne på ett liknande spår när han skriver om konstpedagogik som varandes i “en konflikt mellan att vilja sätta konsten eller publiken i centrum”.⁵⁸ Maria Carlgren utvecklar betydelsen av Lindbergs gemensamma bild och exemplifierar med sin erfarenhet från tre konstprojekt. Hon menar att den gemensamma bilden är en “dialogbaserad process”.⁵⁹

Venke Auris, Helene Illeris och Örtegren presenterar i antologin *Konsten som läranderesurs* en rad aspekter av konstpedagogikens utveckling och nuvarande situation med fokus på Norden.⁶⁰ Speciellt användbar är en modell som presenteras av olika konstpedagogiska inriktningar: relationsorienterade, upplevelseorienterade, och konstorienterade. Även här finns likheter med det Anna Lena Lindberg presenterar i sin avhandling.

5 Gadamer om konst som spel

Den aspekt av Gadamers hermeneutik som jag är speciellt intresserad av är hur han ser på mötet mellan ett konstverk och betraktare som ett spel.⁶¹

Tidigare nämnda *Sanning och metod* är förstås viktig, men också Gadamers *Konst som spel, symbol och fest*.⁶²

Det visar sig att forskare i Norge har ägnat en del uppmärksamhet till just spel i Gadamers verk. Kjetil Steinsholt utgår i *Vi må miste oss selv for å finne oss selv igjen* ifrån Gadamers föreställning om förståelse som spel.⁶³ Han kopplar speciellt detta till mötet med konst, och pekar på Gadamer som menar att förståelse inte uppkommer genom monolog, utan genom dialog. Även Merete Lund Fasting skriver om Gadamer och hans tankar om spel i *Lekens sanselighet*.⁶⁴ Hon beskriver, utifrån Gadamer, att en åskådare (eller betraktare, om man så

⁵⁷Eileen Hooper-Greenhill (redaktör), *The educational role of the museum* (Andra upplagan, Abingdon, Oxon: Routledge, 1999).

⁵⁸Arvidsson, a. a., s.26.

⁵⁹Maria Carlgren, “Den gemensamma bilden i praktik och retorik”, i Maria Carlgren m. fl. (redaktörer), *Genuspedagogik gärningar: Subversiv och affirmativ aktion* (Göteborg: Maria Carlgren, 2011), s.84.

⁶⁰Venke Aure, Helene Illeris och Hans Örtegren (redaktörer), *Konsten som läranderesurs: Syn på lärande, pedagogiska strategier och social inklusion på nordiska konstmuseer* (Skärhamn: Nordiska akvarellmuseet, 2009).

⁶¹Det bör kanske nämnas att Gadamer skriver på tyska “spiel”, vilket tydligen kan ha flera betydelser på engelska och svenska. Men jag håller mig till vad som verkar vara den gängse översättningen till svenska: spel.

⁶²Hans-Georg Gadamer, *Konst som spel, symbol och fest* (Ludvika: Dualis, 2013).

⁶³Kjetil Steinsholt, “Vi må miste oss selv for å finne oss selv igjen: Lek, erfaring og dannelse hos Hans-Georg Gadamer”, i Kjetil Steinsholt och Kirsti Pedersen Gurhol (redaktörer), *Aktive liv: idrottspedagogiske perspektiver på kropp, bevegelse og dannelse* (Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2010).

⁶⁴Merete Lund Fasting, “Lekens sanselighet”, i J. W. Andersen, I. B. Larsen och A. B. Thorød (redaktörer), *Engasjement i praksis* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2013), 51–61.

vill) inte bara dyker upp i sammanhanget med ett konstverk, utan måste aktivt delta för att förståelse ska framstå. Spel ("leken") som ontologi beskriver Maria Øksne i *Lekens ontologiske betydning hos Hans-Georg Gadamer* och hur förståelse är centralt för Gadamer.⁶⁵ Det är genom förståelse som världen öppnar sig, och kopplar den hermeneutiska cirkeln till Gadamers tankar om spel.

Alexander Kramer menar i *Art as experience* att upplevelsen av konst inte är något statiskt, utan det kan ses som en existentiell-ontologisk process mellan konstverk och en tolkande betraktare.⁶⁶ Det för mina tankar till att begreppet betraktare inte är lämpligt, för det implicerar en passiv roll.

Monica Vilhauer gör en grundläggande och omfattande redogörelse av Gadamers spel i *Gadamer's ethics of play: Hermenetics and the other*.⁶⁷ Det är en ganska svårgenomtränglig text, lite som Gadamers egna texter, men jag tror att det finns lärdomar här jag kan dra nytta av.

Visserligen handlar Ronald Bontekoes *Dimensions of the hermeneutic circle* till stor del om den hermeneutiska cirkeln, som titeln anger, men här finns mer att hämta om Gadamer, konst och spel.⁶⁸

I Cynthia Nielsens bok *Gadamer's hermeneutical aesthetics* finns flera intressanta delar.⁶⁹ Hon tittar på Banksys konst utifrån Gadamers tankar om den estetiska upplevelsen och spel. Improviserad jazz undersöker hon också med utgångspunkt i Gadamers spel.

Slutligen vill jag nämna Nicholas Davey som i *Unfinished worlds* går in på Gadamers hermeneutik och den estetiska upplevelsen av ett konstverk, och hur Gadamer ser spelet som ett sätt att nå det han kallar sanningen i mötet med konst.⁷⁰

6 Gadamer och konstpedagogik

Det som ligger nära Gadamer, och där han ibland nämns, är området som kallas dialogisk eller dialogbaserad konstpedagogik. Även om Gadamer inte nämner konstpedagogik tror jag att de två kan kopplas samman, inte minst för att Gadamer menar att dialog är en nyckelkomponent i förståelseprocessen. Han hämtar inspiration från den väl beprövade

⁶⁵Maria Øksne, "Lekens ontologiske betydning hos Hans-Georg Gadamer: dialog, fest och dannelse", *Barn*, 3 (2008), 75–88.

⁶⁶Alexander Kremer, "Art as experience: Gadamer and pragmatist aesthetics", i *Aesthetic experience and somaesthetics* (Leiden: Brill, 2018), 43–58, s.45.

⁶⁷Monica Vilhauer, *Gadamer's ethics of play: Hermenetics and the other* (Plymouth, UK: Lexington Books, 2010).

⁶⁸Ronald Bontekoe, *Dimensions of the hermeneutic circle*, utg. av Richard Shusterman (Atlantic highlands, NJ: Humanities Press International, 1996).

⁶⁹Cynthia R. Nielsen, *Gadamer's hermeneutical aesthetics: Art as a performative, dynamic, communal event* (New York: Routledge, 2023).

⁷⁰Nicholas Davey, *Unfinished worlds: Hermeneutics, aesthetics and Gadamer* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2013).

sokratiska dialogen för att förmedla och ta in kunskap.

Eilean Hooper-Greenhill diskuterar bl.a. den hermeneutiska cirkeln, med hänvisning till Gadamer, i artikeln *Changing values in the art museum: Rethinking communication and learning*.⁷¹ Hon menar att skapa mening från ett konstverk är en process som aldrig blir klar, den är cirkulär och dialogisk.

Ett konstverks mening eller betydelse öppnas och avslöjas i den konstanta svängningen (rörelsen) mellan uttolkare och konstverk, skriver Chris Lawn i *Gadamer: A guide for the perplexed*, med hänvisning till Gadamers spel.⁷² Betydelsen är aldrig färdig, spelet spelas om och om igen, vilket måste beaktas i konstpedagogiska moment.

Dialog och spel står även i fokus i *Det skapande rom* av Solveig Toft och Kari Holte.⁷³ De genomför en studie av skapande av konst med tre grupper deltagare, inklusive observation (som videofilmas), och intervjuer. Här finns alltså också metodmässiga influenser att dra nytta av.

Shaun Gallaghers bok *Hermeneutics and education* är en av få publikationer jag hittar som för samman hermeneutik och utbildning.⁷⁴ Gallagher kallar den hermeneutik som formulerats av Gadamer och Paul Ricœur moderat (moderate på engelska).⁷⁵ Och moderat hermeneutik bygger på åtta principer som jag tror kan vara användbara. Gallagher är dock inriktad på traditionell skolundervisning, inte konstpedagogik. Därför passar vissa principer mer eller mindre bra för mina frågor, t.ex. att utbildningserfarenhet alltid är lingvistisk.

Gadamer nämns i rapporten *Museer och lärande*, där Eva Insulander försöker kartlägga svensk och internationell forskning med betydelse för konstpedagogi.⁷⁶ Hon konstaterar att hermeneutiken har fått fäste, både som filosofi och metod. Hon nämner hermeneutiska begrepp som meningshorisonter och förförståelse.

Rika Burnham och Elliott Kai-Lee har i ett antal böcker och artiklar lyft aktivitetsbaserad konstpedagogik med fokus på dialog och interaktion mellan deltagare och ledare, inte minst i boken *Teaching in the art museum*.⁷⁷ Där konstaterar de att lärande i konstmuseer har det gemensamt med hermeneutiken att konversation och dialog är grunden i förståelse och tolkning, och hur huvudansvaret för lärande på museer är att föra samman människor i en pågående dialog, mellan sig själva och mellan konstverk och människor. Värld att nämna är

⁷¹Eilean Hooper-Greenhill, "Changing values in the art museum: rethinking communication and learning", *International journal of heritage studies*, 6/1 (2000), 9–13.

⁷²Chris Lawn, *Gadamer: A guide for the perplexed* (London: Continuum, 2006).

⁷³Solveig Toft och Kari Holte, "Det skapande rom: Betydningen av det ikke-målbare", *FORM Akademisk*, 10/3 (2017), 1–21.

⁷⁴Shaun Gallagher, *Hermeneutics and education* (Albany: State university of New York press, 1992).

⁷⁵Moderat är en lämplig översättning, men olycklig med tanke på det svenska politiska landskapet.

⁷⁶Eva Insulander, *Museer och lärande: En forskningsöversikt* (Stockholm: Statens museer för världskultur, 2005).

⁷⁷Rika Burnham och Elliott Kai-Lee, *Teaching in the art museum: Interpretation as experience* (Los Angeles: The J. Paul Getty Museum, 2011).

också *Activity-based teaching in the art museum*.⁷⁸ Gadamer diskuteras, speciellt hans tankar om spel, och hur spelet består av en fram-och-tillbakarörelse mellan konstverk och betraktare. De lyfter med andra ord in Gadamers spel i ett konstpedagogiskt sammanhang.

Nathaniel Prottas har i ett antal artiklar behandlat Gadamer och lärande på framför allt museer. I *Contextualization and experience in the museum* hänvisar han till den ovan nämnda boken *Teaching in the art museum* av Burnham och Kai-Lee och hur dialog kan vara en viktig aspekt av lärande inom konstpedagogin.⁷⁹ Och likt dem, och med hänvisning till Gadamer, förs dialog både mellan människor och människor och konstverk. Och att undervisa dialogiskt, menar Prottas, omvandlar teori till praktik. Prottas menar i *Between practice and theory* att lärande i museer har primärt fokuserat på att museipersonal har förmedlat konsthistoria till besökare.⁸⁰ Det går i linje med den dominerande uppfattningen att lärande, inte bara i museer, är en förmedling (och därmed lärande) av fakta, beskriver Prottas.⁸¹ Ett dialogiskt angreppssätt sätter däremot fokus på den deltagande individen och dess förståelse och upplevelse.

Boken *Dialogue-based teaching* av Olga Dysthe m.fl., är en viktig publikation att förhålla mig till.⁸² Boken presenterar teoretiska perspektiv på dialog och dialogbaserad undervisning. Utifrån sju fallstudier sammanfattar författarna erfarenheter i form av viktiga lärdomar inom fältet.

Även om Olga Hubard, i sin bok *Art museum education*, inte avser Gadamer med den dialogbaserade konstpedagogik hon beskriver, finns det ändå anledning att nämna henne här.⁸³ Hubard presenterar tre typer av dialog som hon menar är lämpliga för lärande i gallerier och museer.

På liknande sätt till Hubard identifierar Nicholas Burbules fyra typer av dialog i *Dialog in teaching*.⁸⁴ Till skillnad från Hubard är Burbules dialogtyper inte presenterade i ett konstpedagogiskt sammanhang. Dock kan de vara användbara i skapandet av det konstpedagogiska momentet. De fyra typerna av dialog är: dialog som konversation, dialog som förfrågan (inquiry), dialog som debatt, och dialog som instruktion.

Den tidigare nämnda David Vessey har också författat artikeln *Gadamer and the body across*

⁷⁸Elliott Kai-Lee, Lissa Latina och Lilit Sadoyan, *Activity-based teaching in the art museum: Movement, embodiment, emotion*. (Los Angeles: The J. Paul Getty Museum, 2020).

⁷⁹Nathaniel Prottas, "Contextualization and experience in the museum: Hans-Georg Gadamer, art history and dialogical teaching", *The journal of aesthetic education*, 51/3 (2017), 1–25.

⁸⁰Nathaniel Prottas, "Between practice and theory: Dialogical teaching and art as performative", *Museum world: advances in research*, 6 (2018), 60–73.

⁸¹Det passar väl med det Anna Lena Lindberg i sin avhandling kallar uppfostrarhållning.

⁸²Olga Dysthe, Nana Bernhardt och Line Esbjørn, *Dialogue-based teaching: The art museum as a learning space* (Köpenhamn: Skoletjensten, 2013).

⁸³Olga Hubard, *Art museum education: Facilitating gallery experiences* (New York: Palgrave Macmillan, 2015).

⁸⁴Nicholas C. Burbules, *Dialog in teaching: Theory and practice* (New York: Teachers College Press, Columbia university, 1993).

dialogical contexts, som handlar om dialogen som uppstår mellan konstverk och betraktare.⁸⁵

Jag vill avsluta denna del med att nämna två avsnitt i samma bok, *Education, dialogue and hermeneutics*. Först, i Jean Grondins *Gadamer's experience and theory of education* kan vi läsa om utbildning som horisontsammansmältning (fusion), ett centralt koncept i Gadamers hermeneutik.⁸⁶ Sedan, kapitlet *Dialogue in the classroom* där Paul Fairfield bjuder på en genomgång av Gadamers syn på dialog, och hur det kan användas inom undervisning.⁸⁷

7 Metod

Vad gäller genomförandet tänker jag att det sker i tre faser (inspirerad av Randy Roberts avhandling)⁸⁸:

1. Skapandet av det konstpedagogiska momentet.
2. Deltagande observation under genomförandet av det konstpedagogiska momentet. Kanske med ljud- eller videospelning (med deltagarnas tillåtelse, förstås).
3. Uppföljning och utvärdering av det konstpedagogiska momentet genom personliga, ostrukturerade intervjuer av ett antal deltagare.

Här finns en uppsjö litteratur att välja mellan, vad gäller intervjuer, observation och mycket annat. Jag nöjer mig här med några exempel.

- Nancy Moules m.fl., *Conducting hermeneutic research*.⁸⁹
- Mats Alvesson och Kaj Sköldberg, *Tolkning och reflektion*.⁹⁰
- Bo Eneroth, *Hur mäter man "vackert"?*⁹¹
- Pål Repstad, *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap*.⁹²

8 Avslutning

Jag har inte hittat någon tidigare forskning som har gjort det jag föreslår, eller ens varit inne på något liknande. Däremot, vilket jag hoppas jag har visat på ovan, finns en hel del forskat

⁸⁵David Vessey, "Gadamer and the body across dialogical contexts", *Philosophy today*, 44 (2000), 70–6.

⁸⁶Jean Grondin, "Gadamer's experience and theory of education: Learning that the other may be right", i Paul Fairfield (redaktör), *Education, dialogue and hermeneutics* (London: Continuum, 2011), 5–20.

⁸⁷Paul Fairfield, "Dialogue in the classroom", i dens. (redaktör), *Education, dialogue and hermeneutics* (London: Continuum, 2011), 77–90.

⁸⁸Roberts, a. a.

⁸⁹Nancy J. Moules m. fl., *Conducting hermeneutic research: From philosophy to practice* (New York: Peter Lang Publishing, 2015).

⁹⁰Mats Alvesson och Kaj Sköldberg, *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (Lund: Studentlitteratur, 2017).

⁹¹Eneroth, *Hur mäter man "vackert"?* *Grundbok i kvalitativ metod*.

⁹²Pål Repstad, *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap* (Lund: Studentlitteratur, 2007).

och skrivet om konstpedagogik, framför allt i ett museikontext. Där finns tidigare forskning att stödja mig på, samt en del som pekar på relevansen i det jag vill göra.

Och det bör väl sägas, att jag inte hittat något som heller pekar på att Gadamers tankar inte skulle vara relevanta eller applicerbara på konstpedagogik. Snarare är väl slutsatsen att jag är förvånad att de inte kopplats samman mer intimt tidigare. Gadamers spel och grunden i dialog har diskuterats av andra, men inte förts samman på det sätt som jag tänker mig göra.

Med det sagt finns det förstås risken att det är så för att andra har insett att det inte är meningsfullt att göra just det, men jag har heller inte funnit någon som uttryckligen skriver det. Det kan vara att när jag kommit längre i mitt arbete att jag drar slutsatsen att de inte är kompatibla eller att det inte går att dra några slutsatser från mitt arbete, men det skulle kunna vara en viktig slutsats i sig.

I uppsatsen tror jag inte alla källor jag använt ovan är med, samt några kanske tillkommer. Jag tror dock att de viktigaste källorna är med redan nu, och att jag kan arbeta vidare med det urval jag har presenterat. Däremot behöver jag arbeta vidare med framför allt syfte, frågeställningar och metod, och tar där förstås vägledning från eventuell framtida handledare.

Något som jag tycker saknas i denna text, speciellt i delen tidigare forskning, är hänvisningar mellan källorna som pekar ut när de kanske håller med varandra eller inte. Källorna är liksom bara staplade på varandra utan något inbördes förhållande.

Källförteckning

- Alvesson, Mats, och Sköldberg, Kaj, *Tolkning och reflektion: Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod* (Lund: Studentlitteratur, 2017).
- Arvidsson, Kristoffer, “När konsten inte talar för sig själv: Konstmuseer och pedagogik”, *Skiascope: Göteborgs konstmuseums skriftserie*, 4 (2011), utg. av Jeff Werner och Kristoffer Arvidsson, 24–117.
- Arwskog, Rebecca, “Pedagogers och museipedagogens syn på museipedagogikens innebörd, hinder och utvecklingsområden”, Magisteruppsats (Uppsala: Uppsala universitet, 2015).
- Aure, Venke, Illeris, Helene och Örtengren, Hans (redaktörer), *Konsten som läranderesurs: Syn på lärande, pedagogiska strategier och social inklusion på nordiska konstmuseer* (Skärhamn: Nordiska akvarellmuseet, 2009).
- Axelsson, Cecilia, “En meningsfull historia? Didaktiska perspektiv på historieförmedlande museiutställningar om migration och kulturmöten”, Doktorsavhandling (Växjö: Växjö universitet, 2009).
- Bergström, Göran, och Boréus, Kristina (redaktörer), *Textens mening och makt: Metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys* (Lund: Studentlitteratur, 2012).
- Bontekoe, Ronald, *Dimensions of the hermeneutic circle*, utg. av Richard Shusterman (Atlantic Highlands, NJ: Humanities Press International, 1996).
- Brodie, Lee, “The hermeneutic approach to museum education program development”, Doktorsavhandling (Saskatoon: University of Saskatchewan, 2001).
- Burbules, Nicholas C., *Dialog in teaching: Theory and practice* (New York: Teachers College Press, Columbia University, 1993).
- Burnham, Rika, och Kai-Lee, Elliott, *Teaching in the art museum: Interpretation as experience* (Los Angeles: The J. Paul Getty Museum, 2011).
- Carlgren, Maria, “Den gemensamma bilden i praktik och retorik”, i Maria Carlgren m. fl. (redaktörer), *Genuspedagogik gärningar: Subversiv och affirmativ aktion* (Göteborg: Maria Carlgren, 2011).
- Chung, Hye Youn, “Engagement with works of art through dialogue: Providing aesthetic experiences in discussion-based museum education programs and implications for museums in Korea”, Doktorsavhandling (New York: Columbia University, 2011).
- Clelland Gray, Pamela, “Philosophical reflections on the pedagogy of the art museum: Toward an experiential practice”, Doktorsavhandling (Melbourne: University of Melbourne, 2017).
- Cronquist, Eva, “Samtidskonstbaserat gestaltungsarbete i utbildningen av bildlärare: Om vikten av transformativ beredskap i förändringsprocesser”, Doktorsavhandling (Växjö: Linnéuniversitetet, 2020).
- Cronquist, Eva, “Spelet kan börja: Om vad en bildlärarutbildning på samtidskonstens grund kan erbjuda av transformativt lärande”, Licentiatuppsats (Växjö: Linnéuniversitetet, 2015).
- Dahlberg, Katrin, Dahlberg, Helena och Nyström, Maria, *Reflective lifeworld research* (Lund: Studentlitteratur, 2011).

- Davey, Nicholas, *Unfinished worlds: Hermeneutics, aesthetics and Gadamer* (Edinburgh: Edinburgh University Press, 2013).
- Dysthe, Olga, Bernhardt, Nana och Esbjörn, Line, *Dialogue-based teaching: The art museum as a learning space* (Köpenhamn: Skoletjensten, 2013).
- Eiserman, Jennifer Roma Flint, "Comfort, conversation and community: The role of the museum in art education", Doktorsavhandling (Calgary: University of Calgary, 2000).
- Eneroth, Bo, "Att gå i dialog med sitt material: Akutforskningens undersökningsmetod", *IDE-forum (Högskolan i Karlskrona/Ronneby)*, 2 (1997), 1–24.
- Eneroth, Bo, *Hur mäter man "vackert"? Grundbok i kvalitativ metod* (Stockholm: Natur och kultur, 1984).
- Fairfield, Paul, "Dialogue in the classroom", i dens. (redaktör), *Education, dialogue and hermeneutics* (London: Continuum, 2011), 77–90.
- Falk, John H., och Dierking, Lynn D., *Learning from museums: Visitor experiences and the making of meaning* (Walnut Creek, CA: Altamira Press, 2000).
- Falk, John H., och Dierking, Lynn D., *The museum experience revisited* (New York: Routledge, 2013).
- Fasting, Merete Lund, "Lekens sanselighet", i J. W. Andersen, I. B. Larsen och A. B. Thorød (redaktörer), *Engasjement i praksis* (Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2013), 51–61.
- Fors, Vaike, "The missing link in learning in science centres", Doktorsavhandling (Luleå: Luleå universitet, 2006).
- Gadamer, Hans-Georg, *Konst som spel, symbol och fest* (Ludvika: Dualis, 2013).
- Gadamer, Hans-Georg, *Sanning och metod i urval* (Göteborg: Daidalos, 1997).
- Gallagher, Shaun, *Hermeneutics and education* (Albany: State university of New York press, 1992).
- Gilje, Nils, *Hermeneutik som metod: En historisk introduktion* (Göteborg: Daidalos, 2020).
- Gillgren, Peter, m. fl. (redaktörer), *8 kapitel om konsthistoriens historia i Sverige* (Stockholm: Raster, 2008).
- Grondin, Jean, "Gadamer's experience and theory of education: Learning that the other may be right", i Paul Fairfield (redaktör), *Education, dialogue and hermeneutics* (London: Continuum, 2011), 5–20.
- Gustafsson, Birgitta, "Att sätta sig själv på spel: Om språk och motspråk i pedagogisk praktik", Doktorsavhandling (Växjö: Växjö universitet, 2008).
- Hein, George E., *Learning in the museum* (New York: Routledge, 2002).
- Hooper-Greenhill, Eilean, "Changing values in the art museum: rethinking communication and learning", *International journal of heritage studies*, 6/1 (2000), 9–13.
- Hooper-Greenhill, Eilean (redaktör), *The educational role of the museum* (Andra upplagan, Abingdon, Oxon: Routledge, 1999).
- Hubard, Olga, *Art museum education: Facilitating gallery experiences* (New York: Palgrave Macmillan, 2015).

- Insulander, Eva, *Museer och lärande: En forskningsöversikt* (Stockholm: Statens museer för världskultur, 2005).
- Insulander, Eva, "Tinget, rummet, besökaren: Om meningsskapande på museum", Doktorsavhandling (Stockholm: Stockholms universitet, 2010).
- Johansson, Cecilia, "Gammal konst på nytt sätt. En undersökning av Nationalmuseums pedagogiska verksamhet", Magisteruppsats (Stockholm: Konstfack, 2012).
- Kai-Lee, Elliott, Latina, Lissa och Sadoyan, Lilit, *Activity-based teaching in the art museum: Movement. embodiment, emotion.* (Los Angeles: The J. Paul Getty Museum, 2020).
- Kelly, Lynda Joan, "The interrelationships between adult museum visitors' learning identities and their museum experiences", Doktorsavhandling (Sydney: University of technology, 2007).
- Kjørup, Søren, *Människovetenskaperna: Problem och traditioner i humanioras vetenskapsteori* (Andra upplagan, Lund: Studentlitteratur, 2009).
- Kolppanen, Erica, "Föremålens och de praktiska sysslornas pedagogik. En diskursanalys av museipedagogik i Sverige", Magisteruppsats (Umeå: Umeå universitet, 2012).
- Kremer, Alexander, "Art as experience: Gadamer and pragmatist aesthetics", i *Aesthetic experience and somaesthetics* (Leiden: Brill, 2018), 43–58.
- Lawn, Chris, *Gadamer: A guide for the perplexed* (London: Continuum, 2006).
- Lilja-Swedborg, Sanna, "Bildpedagogik och konstpedagogik: En jämförande studiedag två pedagogiska praktiker", Magisteruppsats (Växjö: Linnéuniversitetet, 2012).
- Lindberg, Anna Lena, *Konstpedagogikens dilemma: Historiska rötter och moderna strategier* (Lund: Studentlitteratur, 1991).
- Ljung, Berit, "Museipedagogik i Sverige. Pedagogiska perspektiv", Licentiatuppsats (Stockholm: Lärarhögskolan i Stockholm, 2004).
- Ljung, Berit, "Museipedagogik och erfarenhet", Doktorsavhandling (Stockholm: Stockholms universitet, 2009).
- Molander, Joakim, *Vetenskapsteoretiska grunder: Historia och begrepp* (Lund: Studentlitteratur, 2003).
- Moules, Nancy J., m. fl., *Conducting hermeneutic research: From philosophy to practice* (New York: Peter Lang Publishing, 2015).
- Nanfheldt, Philippa, "Vad, hur och för vem? Konstpedagogikens historia på Göteborgs konstmuseum", *Skiascope: Göteborgs konstmuseums skriftserie*, 4 (2011), utg. av Jeff Werner och Kristoffer Arvidsson, 174–282.
- Nielsen, Cynthia R., *Gadamer's hermeneutical aesthetics: Art as a performative, dynamic, communal event* (New York: Routledge, 2023).
- Nixon, Jon, "Hans Georg-Gadamer: The hermeneutical imagination" (Cham: Springer, 2017).
- Nordblom, Lars, "Dialogbaserad konstpedagogik: En studie om flerstämmighet och dialogpedagogik i det konstpedagogik rummet", Masteruppsats (Växjö: Linnéuniversitetet, 2021).

- Prottas, Nathaniel, "Between practice and theory: Dialogical teaching and art as performative", *Museum world: advances in research*, 6 (2018), 60–73.
- Prottas, Nathaniel, "Contextualization and experience in the museum: Hans-Georg Gadamer, art history and dialogical teaching", *The journal of aesthetic education*, 51/3 (2017), 1–25.
- Repstad, Pål, *Närhet och distans: Kvalitativa metoder i samhällsvetenskap* (Lund: Studentlitteratur, 2007).
- Roberts, Randy C., "Museums as sites of being in conversation": A hermeneutic phenomenological study", Doktorsavhandling (Antiochia University, 2013).
- Selander, Staffan, och Ödman, Per-Johan (redaktörer), *Text och existens: Hermeneutik möter samhällsvetenskap* (Göteborg: Daidalos, 2004).
- Sotiriou, Peter Elias, *The pedagogical implications of Hans-Georg Gadamer's hermeneutics: Alternatives for teaching students how to read and write* (New York: The Edwin Mellen Press, 2012).
- Steinsholt, Kjetil, "Vi må miste oss selv for å finne oss selv igjen: Lek, erfaring och danning hos Hans-Georg Gadamer", i Kjetil Steinsholt och Kirsti Pedersen Gurhol (redaktörer), *Aktive liv: idrottspedagogiske perspektiver på kropp, bevegelse och dannelse* (Trondheim: Tapir Akademisk Forlag, 2010).
- Thomassen, Magdalene, *Vetenskap, kunskap och praxis: Introduktion i vetenskapsfilosofi* (Malmö: Gleerups Utbildning, 2006).
- Toft, Solveig, och Holte, Kari, "Det skapende rom: Betydningen av det ikke-målbare", *FORM Akademisk*, 10/3 (2017), 1–21.
- Waern, Cecilia, *Konsten att se och njuta: Försök till en praktisk konstteori* (Stockholm: Norstedts, 1904).
- Vessey, David, "Gadamer and the body across dialogical contexts", *Philosophy today*, 44 (2000), 70–6.
- Vessey, David, "Gadamer and the fusion of horizons", *International journal of philosophical studies*, 17/4 (2009), 531–42.
- Wickléus, Fredrika, "Se, höra, göra: En kvalitativ studie om museipedagogik i undervisning", Magisteruppsats (Uppsala: Uppsala universitet, 2017).
- Vikhagen, Arne Kjell, "When art is put into play: A practice-based research project on game art", Doktorsavhandling (Göteborg: Göteborgs universitet, 2017).
- Vilhauer, Monica, *Gadamer's ethics of play: Hermeneutics and the other* (Plymouth, UK: Lexington Books, 2010).
- Ödman, Per-Johan, *Tolkning, förståelse, vetande: Hermeneutik i teori och praktik* (Tredje upplagan, Lund: Studentlitteratur, 2017).
- Øksne, Maria, "Lekens ontologiske betydning hos Hans-Georg Gadamer: dialog, fest och dannelse", *Barn*, 3 (2008), 75–88.
- Östrand, Hanna, "Konstpedagogikens subjektskapande potential: Subjektivitet som ett konstpedagogiskt verktyg", Magisteruppsats (Växjö: Linnéuniversitetet, 2019).